

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра загального мовознавства та іноземних мов

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № ____
від « ____ » _____ 2025 р.
Завідувач кафедри Болотнікова А. П.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 014 «Середня освіта»
спеціалізації 014.02 «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

**ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ
НІМЕЦЬКОМОВНОГО ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ УЧНІВ
СТАРШОЇ ШКОЛИ НА ПРИКЛАДІ ПСИХОМЕНТАЛЬНОГО
КОНСТРУКТУ «NACHHALTIGKEIT»**

Виконавець:

Студентка 4 курсу, групи 401-ГО
Демко Валерія Вячеславівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Бондар Наталія Василівна,
к. філол. н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Халіман Оксана Володимирівна,
д. філол. н., викладач
Полтавського фахового коледжу
НЮУ імені Ярослава Мудрого
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Полтава 2025

РЕФЕРАТ

БР: 56 с., 4 додатки, 31 джерело.

У роботі досліджено впровадження концептів у процес навчання німецькомовної лексики учнів старших класів. Дослідження спрямоване на визначення методичних принципів, що забезпечують ефективність такого підходу та вияв його впливу на формування мовної компетентності здобувачів освіти.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та розробка методичного підходу до навчання лексики німецької мови учнів старших класів на основі застосування концептів, зокрема психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT», із метою підвищення ефективності засвоєння лексичного матеріалу.

Об'єкт дослідження: процес формування лексичної компетентності учнів середньої школи у рамках вивчення німецької мови. Це комплексне явище, що охоплює всі аспекти опанування німецькомовного лексичного матеріалу.

Предмет дослідження: впровадження концептуального підходу, зокрема використання психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT», у процес навчання німецької лексики.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння; емпіричні – наукове моделювання, що дозволяє розробити комплекс вправ для навчання лексики з використанням автентичного концептів; педагогічний експеримент.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі комплексного розроблення інноваційної методики навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи з використанням психоментальних конструктів, що базується на принципах комунікативності, ситуативності та включає систему вправ для розвитку мовленнєвих умінь.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг роботи – 56 сторінок, з них 43 сторінки тексту. У роботі використано 31 джерел.

У першому розділі проінтерпретовано сутність, структуру концептів, визначено їх значущість у процесі засвоєння іншомовного лексичного матеріалу, розглянено роль психоментальних конструктів у формуванні мовної компетенції учнів старшої школи, виокремлено когнітеми концепту «NACHHALTIGKEIT», характерні для німецькомовного простору.

У другому практичному розділі проведено дослідно-експериментальну перевірку ефективності використання концепту як інструмента категоризації та запам'ятовування іншомовних слів на уроках німецької мови, розроблено й охарактеризовано комплекс вправ для навчання лексичного матеріалу на прикладі психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT»

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, комунікативний підхід, концепт, навички, навчання лексичного матеріалу, німецька мова, психоментальний конструкт, фрейм, Nachhaltigkeit.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТА КАТЕГОРИЗАЦІЇ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ.....	8
1.1. Концепт у сучасній лінгвістиці: поняття, структура.....	8
1.2. Концепти в аспекті засвоєння іншомовного лексичного матеріалу.	11
1.3. Репрезентація психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» у німецькомовному просторі.....	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ПСИХОМЕНТАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ «NACHHALTIGKEIT» У РОЗРІЗІ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	25
2.1. Навчання лексики через концепти у сучасному дискурсі викладання німецької мови.....	25
2.2. Оволодіння лексикою через контекстуалізацію концепту «NACHHALTIGKEIT».....	27
2.3. Специфіка вправ і завдань, що сприяють засвоєнню лексики із залученням концепту.....	29
Висновки до розділу 2	36
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	37
SUMMARY.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Сучасна методика викладання іноземних мов направлена на розвиток концептуального мислення в учнів. Це сприяє більш глибокому засвоєнню лексичного матеріалу. Одним із ефективних засобів для уможливлення цього процесу є використання психоментальних конструктів, що з-поміж сьогочасних методичних шляхів забезпечення мовленнєвої та культурологічної компетентностей посідають чільне місце. Загалом, студіюванню базових концептів ментальності присвячено значну кількість праць науковців, із-поміж яких: Бондар Н. В., Вільчинська Т. П., Голобородько К. Ю., Голубовська І. О., Єрмоленко С. Я., Космеда Т. А., Радзієвська Т. В. та ін. Варто зазначити, що у вітчизняній дидактиці активізується увага щодо послуговування концептами ментальності під час вивчення іноземної мови. Так, способи використання концептів ментальності на заняттях із німецької мови висвітлено в праці Бондар Н. В. Мовну картину світу у процесі вивчення іноземної мови досліджували Драч І. Д., Миколенко А. З. Однак ще й дотепер не з'ясовано питання основних способів використання концептів ментальності у навчальному процесі на заняттях із німецької мови.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена кількома чинниками:

– посиленням комунікативного підходу в навчанні іноземних мов, що передбачає врахування репрезентації концептів і когнітивних механізмів сприйняття лексики;

– необхідністю підвищення ефективності методів навчання лексики через використання когнітивно орієнтованих підходів;

– відсутністю достатньої кількості методичних напрацювань щодо застосування концептуального підходу у навчанні німецької мови учнів старшої школи;

– зростанням ролі концепту «Nachhaltigkeit» у сучасному суспільстві, що робить його важливим для формування тематичної лексики в німецькій мові.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах наукової теми «Комунікативно-прагматичний, функційний та методичний аспекти аналізу мовних одиниць» (номер держреєстрації 0120U104822), яку розробляє кафедра загального мовознавства та іноземних мов Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробленні методичного підходу до навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи на основі застосування концептів.

Поставлена мета передбачає такі **завдання**:

1. Окреслити сутність та структуру концептів у сучасному лінгвістичному дискурсі.
2. Оприятити значущість використання концептів у процесі засвоєння іншомовного лексичного матеріалу.
3. Визначити культурні, соціальні та екологічні когнітеми психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT».
4. Дослідити особливості навчання лексики через концепти у сучасному дискурсі викладання німецької мови.
5. Розробити комплекс вправ для навчання лексичного матеріалу на прикладі психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT».

Об'єкт дослідження – процес навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи із залученням базових концептів.

Предмет дослідження становить застосування концептів, зокрема психоментального конструкту «Nachhaltigkeit», що оприятитують засадничі поняття німецької культури, у процесі навчання лексики.

Мета роботи і специфіка об'єкта зумовили комплексний підхід до вибору **методів і прийомів дослідження**:

- аналіз, узагальнення, синтез наукової, навчально-методичної літератури з теми дослідження;
- наукове моделювання, що уможливило розроблення комплексу вправ для навчання лексичного матеріалу з використанням базового концепту ментальності;
- педагогічний експеримент.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі комплексного розроблення інноваційної методики навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи з використанням психоментальних конструктів, що базується на принципах комунікативності, ситуативності та включає систему вправ для розвитку мовленнєвих умінь.

Одержані результати сприятимуть подальшому студіюванню методики викладання німецької мови у закладах середньої освіти. Матеріали пропонованої розвідки можуть бути використані під час розроблення спецсеминарів, спецкурсів методологічного спрямування, а також підготовки до занять із німецької мови, написання наукових робіт.

Особистий внесок здобувача. Результати дослідження одержано самостійно.

Апробація результатів дослідження. Проблематику й основні аспекти наукової роботи висвітлено в доповідях на Міжнародній науково-практичній студентсько-учнівській конференції «Мовні виміри світу» (Житомир, 2025), III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні проблеми дослідження української мови й методики її навчання в закладах загальної середньої та вищої освіти», (Полтава, 2025), 76-ій та 77-ій наукових конференціях професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, 2024; 2025).

Публікації. Практичні результати оприєвнено у двох публікаціях.

Структура роботи. Праця складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, резюме англійською мовою, списку використаних джерел (31 позиція) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 56 с., із них – 40 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТА КАТЕГОРИЗАЦІЇ ТА ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

1.1. Концепт у сучасній лінгвістиці: поняття, структура

У сучасному мовознавстві, зокрема в когнітивному напрямі, поняття «концепт» набуло широкого вжитку та є ключовим для розуміння процесів пізнання та мовлення. Концепт розглядають як ментальне утворення, що відображає досвід, знання та культурні уявлення людини про певний об'єкт чи явище. Це одиниця когнітивного рівня, яка включає в себе мовні і позамовні елементи, репрезентуючи інформаційну структуру свідомості. Поділяємо думку О. О. Селіванової, яка розглядає концепт як «психоментальний фрагмент колективної етносвідомості, що конвенційно закріплений за певною мовною формою» [16, с. 13]. У когнітивній лінгвістиці значення розглядається як одиниця семантичного модуля ментального лексикону, пов'язана з концептуальною системою. Концепт, у свою чергу, може бути вираженим не лише вербально, але й через образи, фрейми та інші когнітивні структури, відображаючи знання у формі значення [Там само].

У сучасній лінгвістиці поняття «концепт» набуло виняткового значення як інструмент аналізу взаємодії мови, мислення та культурного контексту. Він слугує своєрідним містком між мовною формою та ментальним змістом, що відображає когнітивну діяльність людини. Концепт визначається як складний ментальний утвір, що виконує функцію збереження та організації знань, досвіду, емоцій і культурних смислів, які формуються в індивідуальній та колективній свідомості. Це не лише знання про об'єкт чи явище, а його інтерпретація через призму соціального й особистісного досвіду. У мовному просторі концепти стають основою для формування значень, оскільки виступають одиницями когнітивного рівня мовної системи

– вони містять як мовні засоби репрезентації, так і позамовні елементи, такі як образи, асоціації та оцінки.

Німецький лінгвіст, професор сучасної англійської лінгвістики в Мюнхенському університеті імені Людвіга-Максиміліана Ганс-Йорг Шмід (Hans-Jörg Schmid), увівши в науковий обіг модель «закріплення та конвенціоналізації» (Entrenchment-and-Conventionalization Model), яка пояснює структуру мови, мовні варіації та мовні зміни через інтеграцію когнітивних, прагматичних та соціолінгвістичних аспектів, підкреслює, що концепти формуються та закріплюються в мовній спільноті через повторюване використання та соціальну взаємодію [30, с. 49].

Як зауважує мовознавиця Н. В. Бондар, у лінгвістиці існує кілька підходів до класифікації концептів [1, с. 17]. Зокрема, В. П. Пліс у своїй роботі «Типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці» пропонує такі типи концептів:

- За ступенем абстрактності змісту: конкретні та абстрактні.
- За характером структури: ментальна картинка, схема, гіперонім, фрейм, інсайт, сценарій і калейдоскоп.
- За рівнем смислової повноти: пропорційні, граничні та рудиментарні.
- За рівнем відображення народної ментальності: національні та універсальні [15, с. 117].

Структура концепту є багатогранною та багаторівневою. Найчастіше вона включає такі основні компоненти:

- Поняттєвий компонент відображає раціональну, логічну суть концепту. Це ядро, яке містить основну інформацію про предмет або явище, включаючи його визначення, функції, ознаки, класифікацію тощо.
- Образний компонент охоплює уявлення, метафори, символи та культурні асоціації, які закріпилися у свідомості носіїв мови. Він забезпечує наочність та емоційну забарвленість концепту, сприяє створенню його ментального образу.

- Ціннісний компонент виражає ставлення мовної спільноти або окремого індивіда до концепту: позитивне чи негативне, нейтральне або амбівалентне. Цей компонент відображає соціально-культурну значущість концепту, його роль у світогляді, моралі, ідеології тієї чи іншої культури.

Ці складові не мають жорстко визначених меж: центральну частину концепту формують найактуальніші для мовців асоціації, тоді як периферійна зона включає другорядні чи менш значущі характеристики.

Система всіх концептів, які функціонують у свідомості носіїв певної мови, становить концептосферу. Вона відображає цілісну картину світу, притаманну конкретній культурі, та є результатом історичного поступу й колективного досвіду спільноти.

За визначенням Н. В. Бондар, концептосфера – це система домінантних мовних образів [1, с. 52]. Настільки багатша культура нації, зокрема її література, фольклор, наука, образотворче мистецтво, історія та релігія, наскільки різноманітніша і насиченіша концептосфера цього народу. «Будь-який концепт, – за визначенням дослідниці, – це не хаотичне нагромадження семантичних складників, а чітка структура з визначеною ієрархією, своєрідний каркас, який стягує їх у містке, цілісне утворення» [1, с. 47]. Лінгвісти на позначення такої структури використовують термін фрейм, який увів у лінгвістичну царину Ч. Філлмор [25, с. 314], пов'язавши фрейми з теорією лексико-семантичних полів. Учений зауважує, що обидві концепції ґрунтуються на системі одиниць, експлікованих у вигляді мережі й об'єднаних наявністю інваріантів компонентів. Услід ученому, лінгвісти витлумачують фрейм як організовану ієрархічну структуру даних, що синтезує знання про стереотипну ситуацію й утворює поняттєву базу лінгвального й позалінгвального досвіду [13, с. 24; 16, с. 132].

Дослідник Дж. Грубер висловлює міркування, що такі структури оприявнюють не окреме значення слова, а окремі типи значень: лексичне, концептуальне, енциклопедичне [27, с. 254 – 267].

Як сітку складників, що виражають різноманітні відношення: ЧАСТИНА – ЦІЛЕ, ПРЕДМЕТ, РІД – ВИД, ТАКИЙ, ТАМ (МІСЦЕ), ТОДІ (ЧАС) та ін., розглядає фрейм С. А. Жаботинська. Мовознавиця виокремлює п'ять базових фреймів: предметний (схеми: квантитативна «X є СТІЛЬКИ», квалітативна «X є ТАКЕ», локативна «X існує ТАМ-місце», темпоральна «X існує ТОДІ-час» та схема способу буття «X існує ТАК»), акціональний («AG-агенс діє», «AG-агенс діє на РТ / АФ-пацієнс / афектив»; «CR-каузатор робить FT-фактив»), посесивний («WH-ціле має PR-частину», «CR-контейнер має СТ-вміст» / «СТ-вміст має CR-контейнер»; «OW-власник має OD-власність» / «OD-власність має OW-власника»), компаративний («CV-компаратив є начебто МТ-корелят») [1, с.49].

Отже, концепт – це основна одиниця, що забезпечує зв'язок між мовою та мисленням. Він є своєрідним «містком» між словом і реальністю, відображаючи, як людина категоризує та інтерпретує навколишній світ.

Дослідження концептів дозволяє глибше зрозуміти механізми формування значень слів та виразів, а також має посутнє значення для дослідження мовних картин світу різних народів. Варто зазначити, що вивчення мовної картини світу Німеччини, що є способом віддзеркалення реальності через призму культурно-національних, лінгвальних стереотипів тісно корелює з вивченням ментальності, сформованої на ґрунті традицій німецької культури, базових концептів, які розглядаємо як складні ментальні одиниці, що відображають сукупність знань, досвіду та культурних уявлень, пов'язаних із певним об'єктом чи явищем, і відіграють ключову роль у процесах пізнання та мовлення.

1.2. Концепти в аспекті засвоєння іншомовного лексичного матеріалу

У процесі вивчення іноземної мови особливу увагу слід приділяти засвоєнню лексичного матеріалу, адже саме лексика забезпечує змістовне наповнення мовлення та дозволяє реалізовувати комунікативні наміри. Одним з ефективних інструментів у цьому процесі виступає категорія

концепту. У контексті когнітивної лінгвістики концепт розглядається як ментальна одиниця знання, яка відображає узагальнений досвід людини, структурує його та сприяє осмисленню мовного матеріалу [2]. Концепт поєднує мовну форму з пізнавальним змістом, функціонуючи як своєрідна когнітивна одиниця, що забезпечує зв'язок між словом, значенням і контекстом.

Концепти – це своєрідні «категорії» або «структури», які допомагають нам сприймати і осмислювати навколишній світ. Вони встановлюють зв'язок між словом та його значенням, сприяючи організації інформації у свідомості. У руслі методології навчання лексики концепти є інструментами, що полегшують процес запам'ятовування нових слів та виразів. Наприклад, у німецькому дослідженні В. Клейна зазначено, що кожне слово виводиться через концепти, які мають універсальне значення, хоча їх інтерпретація може змінюватися залежно від культурного контексту [28, с. 156].

Концепти можна розглядати як ментальні одиниці, пов'язані з мовними формами у свідомості. Вони визначають способи, якими ми представляємо і категоризуємо нову інформацію, що допомагає в запам'ятовуванні. За спостереженнями українських науковців, зокрема В. Козлової, закріплені в пам'яті концепти не лише полегшують засвоєння нової лексики, а й сприяють перенесенню значень з рідної мови на іноземну [10, с. 98].

У методиці навчання іноземних мов важливо розглядати концепти як інструмент, що сприяє поєднанню нової лексики з уже сформованими знаннями учнів. Згідно з концептуальним підходом до викладання, учні краще опановують нові слова тоді, коли вони співвідносяться з особистим досвідом і вже наявними ментальними уявленнями. Такий зв'язок може бути реалізований через контекстуальні приклади або культурні асоціації, що допомагають з'єднати нову лексику з реальними чи уявними образами.

Для ефективного засвоєння іншомовної недостатньо лише запам'ятати слово — важливо також осягнути його концептуальний зміст у межах певної мовної й культурної системи. Сучасні освітні програми наголошують на

доцільності використання концептуального підходу, який забезпечує глибше розуміння зв'язків між новим і попереднім досвідом учнів. Зокрема, методика концептуального моделювання з використанням смислових (концептуальних) карт дозволяє систематизувати та впорядковувати нову лексику в логічній структурі знань. Це сприяє створенню когнітивної схеми, у якій нові мовні одиниці інтегруються до вже засвоєної системи понять.

Засвоєння лексики потребує також урахування культурних концептів, які можуть істотно відрізнятися в різних мовах. Наприклад, поняття, пов'язані з погодними умовами, можуть бути описані різними термінами в українській та німецькій мовах, що відображає різні культурні уявлення та сприйняття. Тому важливо, щоб при вивченні іншомовної лексики, студентам було зрозуміло, як ці концепти відрізняються і як вони використовуються в конкретному мовному середовищі.

У засвоєнні іншомовної лексики концепти відіграють важливу роль, оскільки допомагають не лише запам'ятовувати нові слова, але й глибше розуміти їх значення, стилістичне забарвлення, культурні конотації. На відміну від механічного заучування словникових одиниць, концептуальний підхід сприяє семантичному осмисленню лексем, що, в свою чергу, забезпечує більш глибоке і тривале їх засвоєння.

Як зазначає С. О. Швачко, засвоєння іноземної мови на концептуальному рівні відбувається через активізацію фонових знань, які вже сформовані в рідній мові, а також через актуалізацію нових когнітивних структур, характерних для іншомовного середовища [19, с. 23].

Концепт виступає ефективним інструментом для організації нової лексики навколо певного тематичного або асоціативного центру, формуючи семантичне поле. Наприклад, засвоюючи німецьку лексику на тему «навчання», учень не просто вивчає ізольовані слова *Schule*, *Lehrer*, *Unterricht*, а опановує концепт *Bildung*, який містить не лише лексичні одиниці, але й соціокультурний зміст: уявлення про значення освіти в німецькому суспільстві, її функції, норми та цінності. Такий підхід дозволяє

значно ефективніше інтегрувати нову лексику у власний мовний простір, оскільки слова набувають внутрішньої логіки та асоціативної пов'язаності.

Ще однією перевагою концептуального підходу є його здатність враховувати міжмовну й міжкультурну специфіку. У процесі порівняння рідної і цільової мовних систем учень виявляє як подібності, так і відмінності у концептуалізації явищ. Наприклад, концепт «свобода» (Freiheit) у німецькій та українській культурі має спільні і розбіжні риси. У німецькій мові цей концепт тісно пов'язаний із поняттями відповідальності, обов'язку перед суспільством, тоді як в українському дискурсі він може мати більш емоційно забарвлений, навіть історико-політичний характер. Такий аналіз стимулює розвиток критичного мислення, сприяє формуванню міжкультурної компетенції та запобігає формуванню хибних інтерпретацій у міжмовному спілкуванні.

Крім того, концепти сприяють формуванню цілісного уявлення про мовну картину світу тієї культури, мову якої вивчають. Мовна компетенція включає здатність інтерпретувати мовні одиниці в контексті відповідних концептів, що є важливим для академічного та професійного спілкування, адже лексика засвоюється не просто як набір знаків, а як система, де кожне слово посідає своє місце, має певну функцію та значення в межах ширшої концептуальної структури.

Із методичної точки зору це відкриває широкі перспективи для створення навчальних курсів, що базуються на тематичних, культурно обумовлених або фреймових структурах. Наприклад, такі теми, як «подорож», «здоров'я» чи «праця», можуть бути представлені не лише через граматичні категорії, а як фрейми з відповідними лексичними одиницями, ілюстраціями, культурними прикладами та асоціативними зв'язками. Такий формат сприяє розвитку креативного мислення, полегшує подолання мовного бар'єру та підвищує зацікавленість у вивченні мови.

Концепти як елементи ментальної організації знань відіграють ключову роль у процесі засвоєння іншомовної лексики. Вони забезпечують глибше

когнітивне осмислення слів, формують стійкі асоціативні зв'язки, стимулюють аналітичне мислення та сприяють розвитку міжкультурної компетенції. Застосування концептуального підходу у викладанні іноземних мов відповідає сучасним освітнім підходам і підвищує ефективність лексичної підготовки.

Варто зазначити, що в сучасній лінгводидактиці дедалі більше уваги акцентовано на вивченні внутрішніх психічних процесів, що впливають на засвоєння мови. Саме тому концепт, як психоментальний конструкт, є ключовим у цьому розумінні, оскільки виформовується в результаті індивідуального досвіду, соціального контексту та когнітивної активності особистості, включають уявлення, переконання, емоції та мотиваційні установки, які безпосередньо впливають на сприйняття, інтерпретацію та відтворення мовної інформації. Як зазначає українська дослідниця С.І. Кушнерук, ці психоментальні структури формують базу мовної особистості, що є фундаментом успішного оволодіння мовною діяльністю [11, с. 87].

Психоментальні конструкти не є статичними утвореннями – вони постійно змінюються та трансформуються під впливом нових знань, життєвих подій, соціального середовища й психологічних чинників. Ці утворення гнучко адаптуються до змін умов комунікації та навчання, що дозволяє людині ефективно реагувати на нові мовні ситуації. Виходячи з ролі у мовленнєвому процесі учені умовно поділяють їх на кілька функціональних типів: когнітивні, емоційні та мотиваційні.

Когнітивні конструкти охоплюють інтелектуальну складову мовного сприйняття та обробки інформації. Вони включають систему знань, концептуальні моделі, ментальні схеми й фрейми, які людина використовує для структурування мовного досвіду. Саме завдяки когнітивним механізмам людина здатна не лише опрацьовувати інформацію, а й переносити знання на нові мовні ситуації, формуючи гнучке й адаптивне мовлення. Когнітивні

конструкти є основою усвідомленого володіння мовою та стратегічного мовного мислення.

Емоційні конструкти пов'язані з емоційною чутливістю до мови. Вони визначають, наскільки позитивним чи негативним буде ставлення особистості до певної мовної ситуації, до іноземної мови загалом, а також до процесу її вивчення. Емоційний фон часто відіграє вирішальну роль у формуванні внутрішньої готовності до мовленнєвої взаємодії та у подоланні психологічних бар'єрів у навчанні.

Мотиваційні конструкти забезпечують енергетичну основу мовної діяльності. Вони формують наміри, спонукають до дії, визначають напрямок і стратегії мовленнєвої поведінки. Саме мотиваційний компонент впливає на сталість інтересу до вивчення мови, наполегливість у досягненні результатів і здатність долати труднощі в навчальному процесі.

У сукупності когнітивні, емоційні та мотиваційні конструкти утворюють цілісну внутрішню систему психоментального забезпечення мовної діяльності. Ця система не лише визначає ефективність засвоєння мови, а й обумовлює рівень мовної компетентності, гнучкість адаптації до нових комунікативних ситуацій, здатність до міжкультурної взаємодії, а також стійкість до зовнішніх впливів у процесі навчання.

Урахування психоментальних чинників у навчальному процесі відкриває широкі можливості для підвищення його результативності. Передусім, це дає змогу індивідуалізувати підхід до навчання, враховуючи особливості мислення, емоційного сприйняття й рівень мотивації учнів. Застосування таких методів, як навчальні проекти, імітаційні вправи, гейміфікація або інтегровані курси, дозволяє активізувати пізнавальні процеси, формуючи позитивний досвід взаємодії з мовою. Такий підхід повністю відповідає концепції компетентнісного навчання, яка домінує в освітніх системах Німеччини, де, за словами У. Бредель, центральне місце посідає розвиток «комунікативної здатності» через залучення емоційно-когнітивних ресурсів особистості [21, с. 115].

Формування мовної компетенції є складним психолінгвістичним процесом, що передбачає не лише засвоєння граматичних і лексичних норм, а й набуття здатності ефективно користуватися мовою у конкретних комунікативних ситуаціях. Як підкреслює німецький дослідник А. Кюнь, мовна компетенція ґрунтується на інтеграції пізнавальних, афективних і поведінкових структур, які активізуються в умовах комунікативної взаємодії [29, с. 119]. У цьому контексті концепти виступають як механізми, що формують мовні очікування, полегшують інтерпретацію повідомлення, сприяють мовній адаптації. Водночас позитивне емоційне ставлення до мови стимулює пізнавальну активність, тоді як негативне — знижує ефективність навчання.

Крім того, психоментальні конструкти відіграють вагомую роль у формуванні метакогнітивних стратегій — здатності усвідомлювати та керувати власною навчальною діяльністю. Такі стратегії дають змогу ефективно планувати мовне навчання, здійснювати самоконтроль, аналізувати помилки та застосовувати знання у нових умовах. В українській педагогіці все частіше підкреслюється значення поєднання когнітивної, емоційної та мотиваційної складових як передумови для успішного мовного розвитку особистості [3, с. 60].

Отже, концепти становлять основу, яка забезпечує не лише ефективне засвоєння мовного матеріалу, але й розвиток комунікативної гнучкості та здатності до саморефлексії. Залучення їх у лінгводидактичний простір сприяє підвищенню ефективності засвоєння мови, розвитку критичного мислення та формуванню мовної особистості, здатної до повноцінної міжкультурної комунікації в умовах глобалізованого суспільства.

1.3. Репрезентація психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» у німецькомовному просторі

Концепт «Nachhaltigkeit» – важливий елемент сучасного німецькомовного дискурсу, що охоплює екологічні, соціальні та економічні

аспекти. Включення цього психоментального конструкту в навчальний процес не лише сприяє кращому засвоєнню лексики, а й формує міжкультурну компетентність учнів. Термін «Nachhaltigkeit» користується у наш час майже необмеженою популярністю. Маркус Фогт, професор соціально-суспільної етики з університету Людвіга-Максиміліана у Мюнхені вважає, що «стійкість уже стилізована як категоричний імператив сучасної відповідальності за творення, а саме ХХІ століття як століття сталого розвитку» [12, с.23].

Поняття Nachhaltigkeit досліджено в працях німецьких філософів, екологів, економістів, політологів, мовознавців. Серед них варто згадати Д. Медоуза, Л. Брауна, Г. Гарднера, Н. Картера. Феномен слова Nachhaltigkeit полягає в тому, що воно не вміщується в рамках певної галузі науки і, будучи багатограним у своїх відтінках, притягує увагу різних дослідників.

В Україні питання сталого розвитку стало предметом обговорення у колі науковців лише в останні десятиліття. Тут можна виділити досить ґрунтовні праці таких учених, як С. І. Дорогунцов, З. В. Герасимчук, Л. Г. Мельник, В. П. Феденко, В. М. Трегобчук та ін.

Б. М. Данилишин визначає сталість як систему відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення [5, с. 61].

На думку С. І. Дорогунцова «сталий розвиток – це певна траєкторія довготермінового збільшення загального блага людства, яка поділяється на такі складові: соціально-економічну та техногенно-екологічну безпеки». Він же визначає сталість як «економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без деградації і забруднення» [8, с. 93].

Як ми бачимо Nachhaltigkeit – це вже не просто тема. Це ідея, яка охоплює учених від економіки, екології, філософії, теології, лінгвістики.

Вона стала складовою для сучасного визначення прогресу та відповідальності, свободи та культури.

Йоганнес Райдер констатує, що «це поняття стало міцно стверджуватися як новий термін у політиці, бізнесі та суспільстві у цілому світі» [31, с. 27]. Інші ж дослідники переконані, що разом із популярністю терміна *Nachhaltigkeit* зростають і сумніви щодо того, чи можна досягти гармонії екологічних, соціальних та економічних ідей, оскільки слово починає жити власним життям і «як мегатренд потрапило до медіа-фєєрверків рекламної мови» [26, с.14-16].

Поняття *Nachhaltigkeit* є надзвичайно популярним у Німеччині. Це частина кожної промови про майбутнє нашого суспільства, воно служить гаслом для політиків, є темою обговорення серед науковців і все частіше звучить у повсякденному житті простих членів суспільства: «*Nachhaltig leben, nachhaltig essen, nachhaltig angezogen sein*». Існують *nachhaltige Produkte, nachhaltige Kleidung, nachhaltige Betriebe, nachhaltiger Tourismus* і навіть *nachhaltige Bildung*.

Триєдина концепція сталого розвитку (економічна, екологічна та соціальна) включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутності расової й національної дискримінації. Вона направлена на покращення життя суспільства. Кожен зі складників триєдиної концепції також має свої означення слова *Nachhaltigkeit*. Із-поміж них виокремлюємо такі:

- екологічну стійкість, яка спрямована на збереження та, за необхідності, збільшення природних ресурсів. Якщо мова йде про пересічних членів суспільства, то це означає організацію свого життя так, щоб мінімізувати свої власні витрати. Щодо великих підприємств, то цього можна досягти, наприклад, за рахунок підвищення енергоефективності або використання відновлюваних джерел енергії та сировини. Крім того, шляхом зменшення небезпечних речовин у виробництві та використанні екологічно чистих продуктів можливо максимально уникати ризиків для людини та

навколишнього середовища. Виходячи з точки зору екологічного розвитку, *Nachhaltigkeit* означає створення громадянам умов для життя в якісному природному середовищі з чистим повітрям, землею, водою, реалізація екологічного імперативу розвитку виробництва;

- економічну стійкість, яка стосується стабільного функціонування підприємств, виробництв, організацій, які забезпечують суспільство робочими місцями і стабільним заробітком, збереження капіталу, що забезпечить створення нових робочих місць. Це підтримання або підвищення рівня знань та здатності до навчання. З економічної точки зору термін *Nachhaltigkeit* можна пояснити як формування соціально-орієнтованої ринкової економіки, забезпечення можливостей, мотивацій та гарантій праці громадян, якості життя, раціонального споживання матеріальних ресурсів;

- соціальну стійкість, яка визначає свою ціль у підтримці або збільшенні людського капіталу. Люди, які впевнені у своєму розвитку, в стабільності свого доходу, у можливості власного розвитку, є соціально стійкими членами суспільства. Вагомим є також створення навчальних місць, вклад у освіту населення. Виходячи з поняття соціальної стійкості, *Nachhaltigkeit* – це забезпечення рівних можливостей для досягнення матеріального, екологічного і соціального благополуччя та формування державної політики з метою збільшення якості життя населення.

У ХХ столітті, коли почалася активна боротьба свідомих членів німецького суспільства з проблемами забруднення навколишнього середовища, за бережне ставлення до використання природних ресурсів, термін *Nachhaltigkeit* набув значного поширення серед екологів, економістів, філософів та політиків. Його взяли на озброєння журналісти та письменники, прививаючи суспільству звичку ощадливо поводитися з усіма ресурсами планети Земля, включаючи воду, повітря та енергію.

Лінгвісти взяли за мету усталити єдине позначення не просто лексеми *Nachhaltigkeit*, а вже цілого ємного тренду, прихованого за ним. Зазначимо, що композит *Nachhaltigkeit* утворено з трьох базових компонентів: *nach*

(букв. після чогось), *halten* (букв. тримати, утримувати), словотворчого суфікса *-keit* (для утворення абстрактного субстантива). Завдяки першим двом компонентам, оприявлено понятійне наповнення.

Найбільш вагомі лексикографічні джерела німецькомовного дискурсу дефінують це поняття як: «*längere Zeit anhaltende dauerhafte starke Wirkung mit Berücksichtigung des Prinzips, nach dem nicht mehr Ressourcen verbraucht werden dürfen, als jeweils nachwachsen, sich regenerieren, künftig wieder bereitgestellt werden können*» [DUDEN; GWG; GW; DWDS; DS]. Це тлумачення передбачає виокремлення таких груп ознак:

- 1) енергія, сила;
- 2) тривалість;
- 3) підтримка екологічного балансу, зв'язок із майбутнім.

Аналіз словникових дефініцій показав, що найбільш частотна сполучуваність лексеми *Nachhaltigkeit* із такими, як: *Geldanlage* (грошовий вклад); *Dezentralisierung* (децентралізація); *Entwicklung* (розвиток); *Wachstum* (ріст); *Mobilität* (мобільність); *Wirtschaft* (економіка); *Tourismus* (туризм); *Landwirtschaft* (сільське господарство); *Klimaschutz* (захист від кліматичних змін); *Umweltschutz* (охорона навколишнього середовища), *Ökologie* (екологія).

Із-поміж дієслівного супроводу вирізнено такі лексеми: ***beeinflussen*** (впливати), ***verbessern*** (покращувати), ***berücksichtigen*** (зауважувати, брати до уваги), ***prägen*** (накласти відбиток), ***beschädigen*** (завдавати шкоди), ***stören*** (заважати), ***verändern*** (змінювати).

Концепт «*Nachhaltigkeit*» здебільшого актуалізовано у текстах екологічної та соціально-економічної тематики, що підтверджено не тільки дієслівним оточенням, а й композитами німецькомовного дискурсу:

- *Nachhaltigkeitsbüro* (офіс сталого розвитку);
- *Nachhaltigkeitsbericht* (звіт про досягнення мети сталого розвитку);
- *Nachhaltigkeitsmanager* (менеджер зі сталого розвитку);
- *Nachhaltigkeitsfaktor* (фактор сталого розвитку) [DUDEN].

Ілюстративний матеріал актуалізує сьогочасну групу ознак, пов'язану з орієнтацією на майбутнє.

Лексему *Nachhaltigkeit* розглянено через призму екології та економіки і витлумачено, як «*den nicht verschwenderischen, sparsamen, verantwortungsvollen Umgang mit nicht erneuerbaren Ressourcen*» (з.В. Erdöl) (букв. економне, відповідальне поводження з відновлювальними ресурсами (наприклад, нафта)), а також «*eine die jeweilige Regenerationsfähigkeit berücksichtigenden Umgang mit erneuerbaren hew nachwachsenden Ressourcen*» (з. В. Fisch- und Waldbestände) (букв. поводження з невідновлювальними чи відновлювальними ресурсами (наприклад, запаси риби і лісу) із врахуванням регенераційних можливостей) [PL].

Системний аналіз уможливив виокремлення таких понятійних ознак концепту «*Nachhaltigkeit*»:

- тривала дія (*anhaltende Wirkung*);
- сильна дія (*starke Wirkung*);
- зв'язок із майбутнім (*Zukunftsorientierung*);
- відповідальність (*Verantwortung*);
- подолання труднощів (*Anstrengung*);
- відновлення (*Regenerationsfähigkeit / Nachwuchs*);
- гармонія / баланс (*Harmonic / Balance*);
- ефективність (*Effizienz*);
- бережливість (*Sprsamkeit*);
- стабільність (*Stabilität*). (Додаток А)

Отже, психоментальний конструкт «*Nachhaltigkeit*» є базовим концептом німецької ментальності. У українськомовному дискурсі реалізується лексемами: *стійкість*, *сталість*, *стабільність*, *постійність*, *тривалість*. Омовлений концепт актуалізує такі групи ознак, як:

- 1) постійність, стійкість (постійна погода, стійкі переконання, стійкість фарби);

2) здатність стояти, триматися впевнено, без сумніву, не падаючи, незалежно від дії зовнішніх факторів (стійка опора, стійкість організму, рівновага).

Аналіз понятійної складової увиразнює специфіку концепту в німецькомовній лінгвокультурі. Аналогом найменування концепту «Nachhaltigkeit» в українськомовному дискурсі є термін «сталій розвиток», який виражає значно менше ознак, властивих концепту Nachhaltigkeit у німецькомовному просторі.

Висновки до розділу 1

Поняття концепту в когнітивній лінгвістиці є фундаментальним для розуміння зв'язку між мовою, мисленням та культурою. Воно відображає узагальнені знання, досвід та культурні уявлення мовної спільноти.

Структура концепту – багаторівнева та полікомпонентна, адже включає поняттєвий (раціональний), образний (асоціативний) і ціннісний (оцінний) компоненти, що дозволяє глибше осмислити окремі мовні одиниці та контексти, у яких вони функціонують, особливо в межах певної культурної традиції.

У процесі вивчення іноземної лексики концепти як психоментальні конструкти сприяють більш швидкому запам'ятовуванню нових слів та кращому розумінню їхнього смислового наповнення в іншомовному культурному середовищі. Забезпечуючи глибше когнітивне осмислення слів, вони виформують стійкі асоціативні зв'язки, сприяючи розвитку міжкультурної компетенції.

Концептуальний підхід до навчання іноземних мов дозволяє формувати семантичні поля, що базуються на культурних, тематичних і когнітивних зв'язках, завдяки чому активізуються аналітичне, критичне та асоціативне мислення учнів. Застосування концептів у дидактичному процесі сприяє не лише засвоєнню лексичного матеріалу, а й вихованню відповідального ставлення до природи, суспільства й культури в глобалізованому світі.

Поняття «Nachhaltigkeit» у сучасному світі має міждисциплінарний характер, оскільки охоплює не лише екологічні аспекти, а й економічні та соціальні виміри. Цей концепт відображає актуальні глобальні цінності, спрямовані на забезпечення балансу між потребами сучасного суспільства та збереженням ресурсів для майбутніх поколінь. Як базовий концепт німецької ментальності психоментальний конструкт «Nachhaltigkeit» оприявнює такі групи ознак, як: *постійність, стійкість; здатність стояти, триматися впевнено, без сумніву, не падаючи, незалежно від дії зовнішніх факторів*. В українській мовній картині концепт реалізовано лексемами: *стійкість, сталість, стабільність, постійність, тривалість*. Аналог найменування концепту «Nachhaltigkeit» – «сталий розвиток», що має значно когнітивне, властивих німецькомовному простору.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОМЕНТАЛЬНИЙ КОНСТРУКТ «NACHHALTIGKEIT» У РОЗРІЗІ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

2.1. Навчання лексики через концепти у сучасному дискурсі викладання німецької мови

У сучасній методиці навчання німецької мови значне місце посідає концептуальний підхід до формування лексичної компетентності. Він ґрунтується на положеннях когнітивної лінгвістики та психолінгвістики, згідно з якими слова розглядаються не як окремі одиниці, а як елементи цілісних концептуальних систем. Засвоєння нових слів відбувається через осмислення концептів — ментальних структур, які акумулюють знання, досвід, асоціації, культурні й емоційні уявлення про світ. Таке навчання сприяє глибшому розумінню значень слів, формує семантичні, прагматичні та асоціативні навички в учнів.

Один із найбільш ефективних засобів реалізації концептуального підходу є використання ментальних карт (Mind Maps), які наочно демонструють взаємозв'язки між лексичними одиницями, об'єднаними в межах певного концептуального поля або фрейму.

Такий спосіб візуалізації сприяє систематизації лексичного матеріалу, розвитку логіко-семантичного мислення та активізації пам'яті. Наприклад, під час вивчення теми «Gesundheit» учні можуть створити карту, що охоплює лексику, пов'язану із симптомами, ліками, медичними процедурами та закладами охорони здоров'я [22, с. 115]. Завдяки такій структурі учням легше орієнтуватися в матеріалі та оперативно використовувати необхідні слова в реальних комунікативних ситуаціях.

Особливо ефективною є методика викладання лексики на основі фреймів — когнітивних структур, що моделюють типові ситуації або сценарії. Фрейми дозволяють поєднувати мовні одиниці із соціальними та

культурними контекстами. Наприклад, фрейм «Umweltschutz» охоплює такі елементи, як види ландшафтів, дії людей, взаємодія людини з природою та вплив на неї, типові фрази для опису стану природи та людської діяльності щодо природи [24, с. 17–19]. Завдяки цьому учні не просто заучують слова, а опановують комунікативні моделі, які можна легко перенести у реальні ситуації.

Інтегрований підхід до навчання змісту та мови, відомий як CLIL (Content and Language Integrated Learning), також базується на концептуальному принципі. У межах цього підходу вивчення предметів (наприклад, біології чи географії) відбувається іноземною мовою. Лексика засвоюється у зв'язку з предметним змістом, що створює природні умови для формування значеннєвих зв'язків. Наприклад, під час вивчення теми «Körper und Organe» у рамках курсу біології учні не лише засвоюють відповідну термінологію, але й пов'язують її з функціями органів, процесами в організмі, практичними ситуаціями (лікування, здоровий спосіб життя) [23, с. 55–56]. Це забезпечує глибше осмислення лексичних одиниць та підвищує мотивацію до вивчення мови.

Проектна методика — ще один ефективний інструмент реалізації концептуального підходу. Учні створюють індивідуальні або групові проекти на основі певної теми, що дозволяє їм активно застосовувати нову лексику у власному мовленні. Проекти можуть охоплювати створення постерів, презентацій, відео або письмових робіт. Наприклад, у проекті на тему «Meine Zukunft» учні використовують лексику, пов'язану з професіями, освітою, плануванням кар'єри, а також розробляють власні концептуальні моделі майбутнього. Це розвиває навички самостійного мислення, критичного аналізу та інтеграції знань із різних галузей.

Окрему увагу в концептуальному підході приділяють автентичним матеріалам. Використання оригінальних текстів, пісень, рекламних матеріалів, фільмів, телепередач створює умови для засвоєння лексики в її природному середовищі, з усіма культурними, емоційними та

прагматичними конотаціями. Завдяки автентичним джерелам учні мають змогу ознайомитися з концептами, притаманними носіям мови, і порівняти їх із власним мовним досвідом. Це сприяє формуванню міжкультурної компетентності та підвищує рівень рефлексії. Наприклад, перегляд відеоролику про німецьку систему охорони здоров'я дозволяє учням не лише запам'ятати лексику, а й сформуванню уявлень про реальний функціонал цих понять у німецькомовному суспільстві.

Крім того, у межах концептуального підходу дедалі більше уваги приділяється цифровим інструментам: інтерактивним платформам, мобільним застосункам, онлайн-картам понять, які дають змогу персоналізувати навчання та підтримувати асоціативне мислення. Цифрові концептуальні карти, наприклад, у застосунках Coggle, MindMeister або Padlet, дозволяють учням працювати з лексикою інтерактивно, доповнювати її візуальними, аудіо- та відеоматеріалами, що значно підвищує якість засвоєння. Навчання через концепти, які мають культурну, пізнавальну та соціальну значущість, – один із ефективних способів засвоєння лексики іноземною мовою.

2.2. Оволодіння лексикою через контекстуалізацію концепту «Nachhaltigkeit»

Концепт Nachhaltigkeit («стійкість», «сталий розвиток») надзвичайно актуальний у сучасному німецькомовному дискурсі, оскільки охоплює широкий спектр тем, пов'язаних із екологією, економікою, соціальною відповідальністю та майбутнім планети. З огляду на це, контекстуалізація концепту може стати дієвим засобом навчання лексики, що активізує когнітивну діяльність учнів і сприяє осмисленому засвоєнню мовного матеріалу.

Навчання лексики через контекстуалізацію концепту Nachhaltigkeit передбачає створення навчальних ситуацій, у яких лексичні одиниці

вживаються не ізольовано, а у змістовому, тематично значущому контексті. Такий підхід ґрунтується на принципах когнітивної лінгвістики, зокрема на ідеї про те, що слова не існують у свідомості окремо, а включені до складних концептуальних мереж. У випадку *Nachhaltigkeit*, ця мережа може охоплювати такі тематичні поля, як:

- Екологія: *Umweltschutz, erneuerbare Energie, Mülltrennung, CO2-Ausstoß, Klimawandel*;
- Соціальні аспекти: *soziale Gerechtigkeit, fairer Handel, Verantwortung, Bildung*;
- Економіка: *grünes Wachstum, nachhaltiger Konsum, Ressourcenmanagement*.

Робота з концептом *Nachhaltigkeit* може включати такі методи:

1. Використання автентичних матеріалів (статей, відео, соціальної реклами, інфографіки) з німецькомовного медіа-простору, де концепт *Nachhaltigkeit* активно функціонує. Наприклад, аналіз екологічних кампаній («Fridays for Future», «Nachhaltige Mode») допомагає учням не лише опанувати тематичну лексику, а й зрозуміти культурну цінність поняття.

2. Побудова концептуальних карт (Mind Maps), де учні структурують лексику, пов'язану з різними аспектами сталого розвитку, в межах єдиного концептуального поля. Це дозволяє не тільки вивчити слова, а й осмислити їх системні зв'язки.

3. Робота з фреймами — наприклад, фрейм «Einkaufen im Supermarkt» (Покупки в супермаркеті) може включати лексику, пов'язану з вибором екологічної продукції: *Bio-Lebensmittel, regional, saisonal, Verpackung vermeiden, Pfandsystem*.

4. CLIL-модулі на основі теми сталого розвитку — наприклад, обговорення питань кліматичних змін у курсі географії або біології німецькою мовою. Це дозволяє вивчати лексику у міжпредметному контексті.

Завдяки контекстуалізації концепту *Nachhaltigkeit* учні не просто заучують нові слова, а вчаться оперувати ними в актуальному соціальному та культурному контексті. Такий підхід відповідає комунікативно-когнітивним цілям сучасного викладання іноземної мови, забезпечуючи розвиток лексичної, міжкультурної та прагматичної компетенції.

2.3. Специфіка вправ і завдань, що сприяють засвоєнню лексики із залученням концепту

Для ефективного засвоєння лексики за допомогою концептів важливо використовувати різноманітні вправи та завдання, які допомагають учням не тільки запам'ятовувати окремі лексичні одиниці, а й усвідомлювати їхні зв'язки у контексті реального світу. Із-поміж прикладів таких завдань, що базуються на концепті *Nachhaltigkeit* (стійкість, сталий розвиток), можна виокремити:

1. Мозковий штурм.

Мета роботи – розширення лексичного поля в учнів, активізація їхнього асоціативного мислення. Тут ставляться такі завдання: учнів діляють на групи, кожній із яких потрібно за кілька хвилин записати всі слова, які асоціюються поняттям *Nachhaltigkeit*. Після цього групи представляють свої списки, обговорюючи зв'язки між словами та їхні значення в контексті сталого розвитку. Цей метод можна використовувати на заняттях, де вивчаються слова, пов'язані з екологією, економікою, соціальною відповідальністю тощо.

2. Створення концептуальної карти (Mind Map).

Мета роботи – візуалізація лексичних і смислових зв'язків між окремими словами та поняттями, що входять до концептуального поля *Nachhaltigkeit*. Це завдання спрямоване на розвиток асоціативного й аналітичного мислення, а також формування здатності структурувати мовний матеріал. Учні поділяються на малі групи й отримують основне поняття — *Nachhaltigkeit*. Кожна група має створити концептуальну карту, де від

центрального поняття відходять гілки з лексичними одиницями, які стосуються охорони довкілля, соціальної відповідальності, сталого виробництва, відновлюваних джерел енергії тощо. Наприкінці учні презентують свої карти, пояснюючи, чому обрали певні слова та як вони взаємодіють у межах концепту.

Завдання сприяє не лише закріпленню лексики, а й розвитку міждисциплінарного підходу — поєднання мовного матеріалу з екологічною, економічною та соціальною тематикою. Можна використовувати і в письмовому форматі (на папері), і за допомогою цифрових інструментів (наприклад, MindMeister, Coggle, Miro).

3. Заповнення пропусків у тексті.

Метою цього завдання є розвиток навичок контекстуального вживання лексики та розширення активного словникового запасу на основі теми сталого розвитку. Учням надається адаптований текст, що описує екологічну проблему або ініціативу, з пропущеними словами. Завдання полягає у тому, щоб, спираючись на загальний зміст тексту та власні знання, правильно підібрати та вставити відповідні лексичні одиниці (наприклад: *Umweltschutz, erneuerbare Energie, Emissionen*). Після завершення роботи здійснюється перевірка в парах або спільне обговорення, під час якого учні пояснюють свій вибір і уточнюють значення складних термінів. Такий тип вправ розвиває здатність бачити логічні зв'язки в тексті, працювати з лексичними контекстами та розуміти стилістичну доречність використання певних слів. Його доцільно використовувати на етапі закріплення лексики, а також у процесі підготовки до письма або читання з розумінням.

4. Рольова гра: Симуляція екологічної конференції.

Мета завдання – практичне застосування лексики, пов'язаної з концептом *Nachhaltigkeit*, у змодельованій комунікативній ситуації. Учні працюють у групах і отримують різні ролі (наприклад, представники уряду, науковці, представники бізнесу, громадські активісти). Кожна група повинна розробити коротку позицію щодо вирішення актуальних проблем сталого

розвитку — скорочення шкідливих викидів, впровадження відновлюваних джерел енергії, регулювання виробництва тощо. У ході обговорення учні використовують цільову лексику в аргументованому мовленні, звертаючись до фактів, даних і прикладів. Завдання сприяє інтеграції лексики в активне мовлення, розвитку навичок публічного виступу, переконування, слухання й реагування. Воно також має виховний потенціал: учні вчаться висловлювати думки з важливих суспільних питань, формулювати конструктивні пропозиції та поважати різні позиції. Формат можна реалізовувати як у класі, так і онлайн із використанням відеозв'язку.

5. Аналіз автентичного матеріалу.

Мета таких завдань – сформувати навички роботи з автентичними джерелами інформації, розширення тематичного словника та розуміння реального функціонування лексики в суспільному дискурсі. Учні отримують фрагмент відео (наприклад, репортаж, реклама, виступ активіста) або статтю з тематики екології, кліматичних змін чи соціальної відповідальності. Завдання полягає в ознайомленні з матеріалом та виконанні післятекстових завдань: відповіді на запитання, короткий письмовий виклад, складання словника нових термінів або організація дискусії.

Цей формат дозволяє побачити, як концепт *Nachhaltigkeit* розкривається у публічному просторі, як формується громадська думка та які лінгвістичні засоби для цього використовуються. Робота з автентичними текстами готує учнів до сприймання реальної мови, розвиває критичне мислення й медіаграмотність.

6. Проектна діяльність: Підготовка презентації.

Такий вид роботи стимулює дослідницьку активність учнів, розвиток умінь самостійної роботи з джерелами та застосування лексики у формальному мовленні. Учні обирають тему, пов'язану з концептом *Nachhaltigkeit* (наприклад: сталий транспорт, органічне землеробство, кліматична політика в Німеччині) та готують мультимедійну презентацію. У процесі пошуку інформації вони збирають відповідну лексику, формулюють

основні ідеї, створюють візуальні матеріали (діаграми, зображення), добирають приклади. Під час презентації учні практикують побудову структурованого монологу, а також відповідають на запитання аудиторії. Цей тип роботи сприяє глибокому осмисленню теми, розвитку мовної, міжкультурної, цифрової та презентаційної компетентностей, а також стимулює учнів до творчого мислення.

7. Переклад екологічних статей.

Мета таких завдань – розвиток навичок перекладу, поглиблення розуміння значень лексичних одиниць і формування міжмовної компетентності. Учні працюють із короткими німецькомовними публікаціями, що висвітлюють питання сталого розвитку (наприклад, новини на Deutsche Welle, Tagesschau, Greenpeace). Завдання полягає у перекладі тексту з фокусом на точне передання термінології, граматичних структур і стилістичних особливостей. Після завершення перекладу проводиться аналіз перекладених фрагментів: які були труднощі, як найкраще перекладати складні терміни, наскільки адекватно вдалося передати зміст. Вправа сприяє глибшому розумінню концепту *Nachhaltigkeit*, формує уважність до лексики, її значення та вживання у контексті, а також розвиває навички міжмовного порівняння.

Зауважимо, що ефективність залучення концептів у лінгводидактичний простір для навчання лексики підтверджено результатами педагогічного експерименту, метою якого було перевірити ефективність застосування психоментального конструкту *Nachhaltigkeit* у процесі вивчення теми «Umweltschutz» учнями базової середньої школи. У дослідженні взяли участь 30 учнів восьмого класу ліцею №33 Полтавської міської ради, поділені на контрольну (КГ) та експериментальну групи (ЕГ), по 15 учнів у кожній.

Педагогічний експеримент мав три етапи:

1. Констатувальний етап – вхідне тестування, яке включало 20 завдань різного типу (вибір правильної відповіді, встановлення відповідності, заповнення пропусків) для перевірки знань з теми «Umwelt» (Додаток Б).

Початковий рівень у середньому склав:

ЕГ – 41,2%

КГ – 43,6%.

2. Формувальний етап – навчання з використанням психоментального конструкту у ЕГ, тоді як у КГ використовувався традиційний підхід (робота з підручником «Німецька мова», автор Світлана Сотникова, тема «Unsere Umwelt»).

3. Контрольний етап включав у себе фінальне тестування, творчу роботу, анкетування, обговорення.

Під час формувального етапу було реалізовано комплекс завдань, що активізували ментальну діяльність, особистісне залучення та міжпредметні зв'язки. Серед завдань, які виконували учні експериментальної групи, виокремлено такі:

1. Активізація лексики теми «Natur und Umwelt» за допомогою навчальних текстів та діалогів.

2. Застосування прийому Mind Map «Was bedeutet Nachhaltigkeit für mich?»

Під час виконання цих завдань учні у парах створювали ментальну карту навколо концепту Nachhaltigkeit, додаючи гілки: *Energie sparen, Umweltfreundliche Verkehrsmittel, Regionale Ernährung, Nachhaltige Kleidung, Recycling*, використовуючи сервіс Canva та кольорові маркери для акцентування ключових слів. Завдання мало на меті сформувати логіко-семантичну сітку теми.

3. Фрейм «ökologischer Fußabdruck».

Завдання: заповнити фрейм-таблицю за моделлю:

- Поняття: *ökologischer Fußabdruck*
- Визначення: *Die Fläche, die ein Mensch für seinen Konsum braucht*
- Приклад: *Flugreise nach Spanien*
- Наслідки: *mehr CO₂-Emissionen*
- Альтернатива: *Zug statt Flugzeug*

Це завдання було частиною роботи з текстом «Wie groß ist dein ökologischer Fußabdruck?».

4. CLIL-заняття «Deutschland und erneuerbare Energien» базувалося на об'єднанні двох навчальних предметів: німецької мови та інформатики, під час яких учні мали можливість не лише потренуватися у вживанні лексичних конструктив, а й у створенні презентацій та інфографіки про зелену енергію.

Під час цього заняття нами використовувалися автентичні інфографіки з сайту Umweltbundesamt.

Було поставлено завдання:

- Прочитати дані інфографіки «Strommix in Deutschland 2022»
- Виконати завдання на порівняння джерел енергії (Windenergie, Solarenergie, Kohle, Atom)
- Написати короткий абзац порівняння ситуації з Україною (в тому числі використовуючи конструкції: Im Vergleich zu Deutschland..., in der Ukraine ist\gibt es...).

5. Наступним етапом дослідження став проєкт «Mein nachhaltiger Tag»

У міні-групах по 4 особи учні планували день, який був би екологічно збалансованим. Кожна група отримала шаблон з такими розділами:

- Verkehr
- Ernährung
- Kleidung
- Freizeit
- Konsum

Презентації виконувалися школярами в Google Slides. Учні презентували, використовуючи лексичні одиниці, вивчені протягом попередніх занять (наприклад: *plastikfrei einkaufen, Second-Hand-Kleidung tragen, Fahrrad statt Auto*).

6. Відео «Wie gefährlich ist Mikroplastik?» Для перегляду та обговорення учням було запропоновано відео тривалістю 5 хв. До нього додавалося наступне завдання: склади 3 речення за моделлю:

- Ich finde das Video interessant, weil...
- Mich hat überrascht, dass...
- Meiner Meinung nach ist Mikroplastik...

Обговорення тривало у групах по 5 учнів, після чого представник кожної групи підсумовував основну ідею.

7. Гра «Lexikalisches Domino»

Повторення лексики через гру проходило за прикладом гри в доміно: учні по черзі добирали слова з теми сталого розвитку так, щоб останнє слово попереднього учня ставало першим у новому словосполученні (наприклад: grüne Energie – Energie sparen – Sparen von Ressourcen тощо).

Під час контрольного тестування (тест із 25 завдань, максимальний бал – 50) було виявлено такі результати: (група, середній бал вхідного тестування, середній бал вихідного тестування, приріст у процентному співвідношенні).

EG 20,6 / 50 (41,2%) 37,3 / 50 (74,5%) +33,3%

KG 21,8 / 50 (43,6%) 30,2 / 50 (60,3%) +16,7%

Крім того, нами було розроблено та проведено анкетування з метою виявлення ефективності використаних у роботі навчальних методів та прийомів (Додаток В). Анкетування проводилося серед усіх 30 учнів, які брали участь в експерименті.

Отримані результати анкетування:

1. 90% (18 учнів) зазначили, що нестандартні види діяльності зробили уроки цікавішими;

2. 60% (18 учнів з 30) вказали, що mind maps та фрейми допомогли краще запам'ятати лексику;

3. 70% (21 з 30 учнів) виявили бажання надалі працювати з темами, пов'язаними з реальними екологічними проблемами;

4. 80% (24 учні) визнали, що завдяки відеоматеріалам краще зрозуміли складні лексичні одиниці.

Отже, результати дослідження підтвердили ефективність застосування психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» у процесі навчання лексики в учнів старшої школи (Додаток Г).

Висновки до розділу 2

Методика застосування психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» у навчанні лексики дозволяє учням старшої школи глибше зрозуміти та засвоїти лексичний матеріал завдяки поєднанню когнітивних, емоційних і практико-орієнтованих підходів.

Використання таких методів, як mind maps, фрейми, CLIL, проєктна діяльність та автентичні джерела, забезпечує високий рівень активізації пізнавальної діяльності учнів, розширює їх кругозір і підвищує мотивацію до вивчення мови. Результати фінального тестування свідчать про істотне зростання рівня лексичної компетентності в експериментальній групі порівняно з контрольною (приріст +33,3% проти +16,7%). Учні експериментальної групи виявили вищий рівень зацікавленості, емоційного залучення та рефлексії, що підтверджується результатами анкетування.

Залучення концепту «NACHHALTIGKEIT» у лінгводидактичний простір базової середньої освіти сприяє формуванню міжпредметних зв'язків, розвитку критичного мислення та екологічної свідомості, що відповідає сучасним освітнім стандартам та потребам суспільства. Навчання через концепти, які мають культурну, пізнавальну та соціальну значущість, – один із ефективних способів засвоєння лексики іноземною мовою.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. *Концепт* – ключова когнітивна одиниця, що забезпечує зв'язок між мовою, мисленням і культурою, акумулюючи узагальнені знання, соціальний досвід і ціннісні орієнтири мовної спільноти, що є важливим для формування глибокої лексичної компетентності в процесі вивчення іноземної мови.

Структура концепту включає поняттєвий, образний і ціннісний компоненти. Це дозволяє не лише засвоювати значення слів, а й розуміти ширший культурний та соціальний контекст їхнього вживання. Такий підхід сприяє розвитку когнітивної гнучкості, міжкультурної компетентності та формуванню цілісного світогляду учнів.

2. Застосування концептів у процесі навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи – це ефективне поєднання мовної освіти з формуванням світоглядних і ціннісних орієнтирів, актуальних у сучасному глобалізованому світі. У процесі вивчення іноземної лексики концепти як психоментальні конструкти сприяють більш швидкому запам'ятовуванню нових слів та кращому розумінню їхнього смислового наповнення в іншомовному культурному середовищі. Забезпечуючи глибше когнітивне осмислення слів, вони виформують стійкі асоціативні зв'язки, сприяючи розвитку міжкультурної компетенції.

Концептуальний підхід до навчання іноземних мов дозволяє формувати семантичні поля, що базуються на культурних, тематичних і когнітивних зв'язках, завдяки чому активізуються аналітичне, критичне та асоціативне мислення учнів. Застосування концептів у дидактичному процесі сприяє не лише засвоєнню лексичного матеріалу, а й вихованню відповідального ставлення до природи, суспільства й культури в глобалізованому світі. Його інтеграція концепту в навчальний процес дозволяє здійснити міждисциплінарне навчання з глибоким особистісним залученням учнів.

3. Як базовий концепт німецької ментальності психоментальний конструкт «NACHHALTIGKEIT» оприявнює такі групи ознак, як:

постійність, стійкість; здатність стояти, триматися впевнено, без сумніву, не падаючи, незалежно від дії зовнішніх факторів. В українській мовній картині концепт реалізовано лексемами: стійкість, сталість, стабільність, постійність, тривалість. Аналог найменування концепту «NACHHALTIGKEIT» в українськомовному дискурсі – «СТАЛИЙ РОЗВИТОК», що має значно менше когнітем, порівняно з відповідним репрезентантом німецькомовної картини світу.

4. Методика роботи з концептом «NACHHALTIGKEIT» базується на поєднанні когнітивного, емоційного та практико-орієнтованого підходів, що забезпечує ефективне засвоєння лексичного матеріалу та робить навчальний процес більш осмисленим і значущим для учнів. Використання концептуального підходу, зокрема через роботу з психоментальними конструкціями, значно підвищує рівень якості лексичної підготовки учнів старшої школи з німецької мови. Запропонований підхід – перспективний для подальших наукових досліджень у галузі когнітивної лінгвістики та педагогіки і для практичного впровадження в систему середньої освіти з урахуванням її модернізації та орієнтації на формування ключових компетентностей учнів у XXI столітті.

Використання психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» в освітньому процесі має високу педагогічну цінність, адже стимулює до роздумів над глобальними проблемами, формує екологічну свідомість і готовність до дій у напрямі збереження довкілля та сталого суспільного розвитку. Це відповідає викликам сучасної освіти та стратегічним орієнтирам Нової української школи.

5. Презентована система вправ для навчання лексики на заняттях із німецької мови з використанням концептуального підходу базується на принципах комунікативності, ситуативності, інтерактивності та включає різні типи завдань, зокрема: *мозковий штурм, створення концептуальної карти, заповнення пропусків у тексті, рольова гра, аналіз автентичного матеріалу, проєктна діяльність.*

Ефективність залучення концепту для навчання німецькомовного лексичного матеріалу учнів старшої школи на прикладі психоментального конструкту «NACHHALTIGKEIT» підтверджено результатами експериментального дослідження. Учні групи, які навчалися за методикою з опорою на концептуальний підхід, продемонстрували вищий рівень засвоєння лексичного матеріалу, порівняно з контрольною групою (приріст становив +33,3% у порівнянні з +16,7% у контрольній групі). Це свідчить про доцільність і результативність використання концептуального підходу. Також встановлено позитивну динаміку зростання показників мотивації та рефлексії учнів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розширенні сфери застосування концептів для навчання лексики німецької мови, а також під час розробки методичних рекомендацій для вчителів щодо ефективного використання концептуального підходу в освітньому процесі.

SUMMARY

Modern methods of teaching foreign languages focus on the development of conceptual thinking in students, which contributes to a deeper learning of vocabulary.

A concept is a key cognitive unit that provides a link between language, thinking and culture, accumulating generalised knowledge, social experience and value orientations of the language community, which is important for the development of deep lexical competence in the process of learning a foreign language.

The structure of the concept includes conceptual, figurative and value components. This allows not only to learn the meaning of words, but also to understand the broader cultural and social context of their use. This approach contributes to the development of cognitive flexibility, intercultural competence and the formation of a holistic worldview of students.

The use of concepts in the process of teaching German-language vocabulary to high school students is an effective combination of language education and the formation of worldview and value orientations relevant in today's globalised world. In the process of learning foreign vocabulary, concepts as psychomental constructs contribute to faster memorisation of new words and better understanding of their semantic content in a foreign cultural environment. Providing a deeper cognitive understanding of words, they form stable associative links, contributing to the development of intercultural competence.

The conceptual approach to teaching foreign languages allows for the formation of semantic fields based on cultural, thematic and cognitive connections, which activates students' analytical, critical and associative thinking. The use of concepts in the didactic process contributes not only to the acquisition of vocabulary but also to the development of a responsible attitude towards nature, society and culture in a globalised world. its integration of concepts into the

learning process allows for interdisciplinary learning with deep personal involvement of students.

As a basic concept of the German mentality, the psychomental construct 'NACHHALTIGKEIT' reveals such groups of features as: permanence, stability; the ability to stand, to hold on confidently, without doubt, without falling, regardless of the impact of external factors. In the Ukrainian language picture, the concept is realised by the following lexemes: steadiness, stability, permanence, duration. The analogue of the name of the concept 'NACHHALTIGKEIT' in the Ukrainian-language discourse is 'SUSTAINABLE DEVELOPMENT', which has much fewer cognates than the corresponding representative of the German-language worldview.

The methodology of working with the concept of 'NACHHALTIGKEIT' is based on a combination of cognitive, emotional and practice-oriented approaches, which ensures effective learning of lexical material and makes the learning process more meaningful and significant for students. The use of the conceptual approach, in particular through the work with psychomental constructions, significantly improves the level of quality of senior school students' lexical training in German. The proposed approach is promising for further scientific research in the field of cognitive linguistics and pedagogy and for practical implementation in the secondary education system with due regard to its modernisation and orientation towards the formation of key competences of students in the XXI century.

The use of the psychomental construct 'NACHHALTIGKEIT' in the educational process is of high pedagogical value, as it stimulates reflection on global issues, forms environmental awareness and readiness for action towards environmental preservation and sustainable social development. This meets the challenges of modern education and the strategic guidelines of the New Ukrainian School.

The presented system of exercises for teaching vocabulary in German language classes using the conceptual approach is based on the principles of communicativeness, situationality, interactivity and includes various types of tasks,

in particular: brainstorming, creating a concept map, filling in the gaps in the text, role-playing, analysing authentic material, project activities.

The effectiveness of using the concept for teaching German-language vocabulary to high school students on the example of the psychomental construct 'Nachhaltigkeit' was confirmed by the results of an experimental study. The pupils of the group who were taught using the methodology based on the conceptual approach demonstrated a higher level of lexical material acquisition compared to the control group (the increase was +33.3% compared to +16.7% in the control group). This indicates the feasibility and effectiveness of the conceptual approach. There was also a positive trend in the growth of students' motivation and reflection.

We see the prospect of further research in expanding the scope of application of concepts for teaching German vocabulary, as well as in developing methodological recommendations for teachers on the effective use of the conceptual approach in the educational process.

Our contribution to the study of the topic is to combine cognitive-linguistic theory with pedagogical practice, which allowed us to propose an innovative model of lexical learning with an emphasis on the conceptual approach.

The topic of sustainable development has a high pedagogical value, as it stimulates students to reflect on global issues, builds environmental awareness and readiness to act to preserve the environment and sustainable social development. This meets the challenges of modern education and the strategic guidelines of the New Ukrainian School.

Thus, the results of the study demonstrate the high efficiency of using the conceptual approach, in particular through the work with psychomental constructions, to improve the quality of high school students' lexical training in German. The proposed approach is promising both for further research in the field of cognitive linguistics and pedagogy and for practical implementation in the secondary education system, taking into account its modernization and focus on the formation of key competencies of students in the twenty-first century.

Keywords: *cognitive linguistics, communicative approach, concept, skills, teaching lexical material, German, psychomental construct, frame, Nachhaltigkeit.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Н. В. Базові концепти української ментальності у творчості братів Тютюнників : дис. канд. філолог. наук (д-р філософії) : 10.02.01. Полтава, 2018. 224 с.
2. Бондар Н. Базові концепти ментальності в аспекті вивчення німецької мови. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2023. Т. 2. № 92. С. 18–22.
3. Бориско Н. Ф. Мовна освіта в контексті компетентнісного підходу : навч. посіб. / Н. Ф. Бориско. Харків : Основа, 2020. С. 192.
4. Гладько С. В. Концепт як ментальна репрезентація знань в контексті лінгвокогнітивних досліджень. *Молодий вчений*. 2015. № 12 (26). С. 264–268.
5. Данилишин Б. М., Міщенко В. С., Коваль В. Я., Новоторов О. С. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. Київ: РВПС України, 1999. С. 716.
6. Демко В.В., Бондар Н.В. Полісемія лексеми Nachhaltigkeit у сучасному німецькомовному просторі. Тези 76-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету (Полтава, 14 травня – 23 травня 2024 р.). Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2024. Т. 1. С. 426–428.
7. Демко В.В., Бондар Н.В. Концепт як інструмент категоризації та запам'ятовування іншомовних слів. Тези 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». (Полтава, 16 травня - 22 травня 2025 року) Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2025. Т.1. С. 414-415.
[URL:https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2025/77conf/zm-1.pdf](https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2025/77conf/zm-1.pdf)
8. Дорогунцов С. І. Фактор успіху сталого розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2012. № 2. С. 227-239.

9. Драч І. Д. Мовна картина світу у процесі вивчення іноземної мови в медичних університетах / І. Д. Драч, А. З. Миколенко, М. П. Тишковець // *Медична освіта*. 2019. № 4. С. 79-83.
10. Козлова В. Концепти і мовленнєвий розвиток школярів / В. Козлова. *Науковий вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Серія: Філологія. Вип. 63. С. 98–105.
11. Кушнерук С. І. Формування мовної особистості в контексті когнітивної лінгвістики : монографія / С. І. Кушнерук. Київ : Наукова думка, 2015. 224 с.
12. Наше спільне майбутнє. Звіт Комісії ООН. 1987.
URL:https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_MetRecommendation_v03.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
13. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
14. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» («AGENDA 21»). Київ: «Інтелсфера», 2000. С. 359.
15. Пліс В. П. Типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9, Т. 1. С. 115–119.
16. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
17. Тези 77-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». ТОМ 1 (Полтава, 16 травня - 22 травня 2025 року) Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2025. С. 414-415.
URL:<https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2025/77conf/zm-1.pdf> (дата звернення: 29.05.2025).
18. Чумак Ю. О. Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та німецькій мовах. URL: <https://naub.oa.edu.ua/kontsept-shlyah-v-anhlijiskij-frantsuzkij-ta-nimetskij-movah/> (дата звернення 02.04.2025).

19. Швачко С. О. Концепт як одиниця мислення, мови та комунікації / С. О. Швачко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: «Романо-германська філологія». 2009. Вип. 59. С. 22–25.
20. Шевченко О. М., Шевченко Н. С. Когнітивна лінгвістика як напрям мовознавчого дослідження.
URL:https://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/14404/1/Cognitive_linguistics.pdf (дата звернення 01.04.2025).
21. Bredel U. Kompetenzorientierter Unterricht: Sprachliche Bildung im Deutschunterricht. Stuttgart: Klett, 2020. С. 115.
22. Buzan, T. The Mind Map Book: Unlock your creativity, boost your memory, change your life. BBC Active, 2010. P. 320.
23. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press, 2010. P. 184.
24. Fillmore, C. J. Frame Semantics. In: Linguistics in the Morning Calm. Hanshin Publishing Co., 1982. P. 111.
25. Fillmore C. J., Baker C. A. Frames Approach to Semanti Analysis. The Oxford Handbook of Linguistic Analysis / eds. B. Heine, H. Narrog. Oxford: OxfordUn-tyPress, 2010. P. 313–340.
26. Grober Ulrich. Welches Wachstum wollen wir? PSYCHOLOGIE HEUTE, 2011. S. 60-64.
27. Gruber J. S. Lexical, conceptual and encyclopedic meaning. Quadern idisemantica. 1985. Vol. VI, № 2. P. 254–267.
28. Klein, W. Culture and Conceptualization in Language Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 200.
29. Kühn A. Sprachliche Kompetenz und kognitive Strukturen: Grundlagen für eine sprachbewusste Didaktik / Andreas Kühn. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 2018. S. 278.
30. Schmid H.-J. The dynamics of the linguistic system: usage, conventionalization, and entrenchment. Oxford: Oxford University Press, 2014. 408 p.

31. Vogt, Markus. Prinzip Nachhaltigkeit. Ein Entwurf aus theologisch-ethischer Perspektive. München: oekom, 2009. S. 97.

ДОДАТКИ

Додаток А

Репрезентація концепту «Nachhaltigkeit»

КОНЦЕПТ NACHHALTIGKEIT

Додаток Б**Вхідне тестування з німецької мови для 10 класу.****Тема: «Umwelt»****Teil 1: Wähle die richtige Antwort (1–10)**

1. Was verschmutzt die Umwelt am meisten?

- a) Fahrräder
- b) Autos
- c) Bäume
- d) Vögel

2. Welcher Müll ist recycelbar?

- a) Plastiktüten
- b) Essensreste
- c) Glasflaschen
- d) Altes Brot

3. Wie nennt man das «grüne» Fahren?

- a) Mülltrennung
- b) Fahrradfahren
- c) Umweltverschmutzung
- d) Energiesparen

4. Welche Energie ist erneuerbar?

- a) Kohle
- b) Wind
- c) Benzin
- d) Gas

5. Was sollen wir tun, um Wasser zu sparen?

- a) Auto waschen jeden Tag
- b) Lichter brennen lassen
- c) Duschen statt baden
- d) Fenster offen lassen

6. Wie nennt man die «blaue» Tonne?

- a) Für Glas
- b) Für Papier
- c) Für Restmüll
- d) Für Bioabfall

7. Was passiert bei «Treibhauseffekt»?

- a) Die Erde wird kälter
- b) Die Luft wird sauber
- c) Die Erde wird wärmer
- d) Es regnet öfter

8. Welcher Beruf schützt die Umwelt?

- a) Pilot
- b) Förster
- c) Taxifahrer
- d) Verkäufer

9. Was ist ein Beispiel für Luftverschmutzung?

- a) Bäume pflanzen
- b) Müll sortieren
- c) Abgase von Autos
- d) Solarenergie nutzen

10. Was bedeutet «Mülltrennung»?

- a) Müll verbrennen
- b) Müll auf die Straße werfen
- c) Müll in verschiedene Tonnen werfen
- d) Müll ins Wasser werfen

Teil 2: Ordne zu (11–15)

Ordne die Wörter (A–E) den Definitionen (1–5) zu.

- Wörter:
- A) Recycling
 - B) Klimawandel
 - C) Energiesparen
 - D) Umweltverschmutzung
 - E) Abfall

Definitionen:

1. Wenn das Wetter auf der Erde sich langsam ändert. → ____
2. Was man wegwirft. → ____
3. Wenn man mit weniger Strom oder Wasser lebt. → ____
4. Wiederverwendung von Materialien. → ____
5. Wenn Luft, Wasser oder Boden schmutzig werden. → ____

Teil 3: Ergänze die Sätze (16–20)

Beispiel: Ich ____ mit dem Fahrrad zur Schule, um die Umwelt zu schützen. → fahre

16. Wir sollen den Müll _____, um die Natur zu schützen.
17. Die _____ ist wichtig für unsere Zukunft.
18. Viele Tiere sterben wegen der _____ der Flüsse.
19. In der Schule lernen wir über den _____.
20. Man kann Strom sparen, wenn man das Licht _____.

Додаток В

Анкета

для виявлення ефективності

використаних навчальних методів та прийомів

1. Чи зробили уроки цікавішими нестандартні види діяльності?
А) так В) ні
2. Чим найбільше допомогли вам mind maps та концепти під час вивчення теми?
3. Чи хотіли б ви надалі працювати з темами, пов'язаними з реальними екологічними проблемами?
4. Які з видів робіт допомогли вам краще зрозуміти складні лексичні одиниці?

Додаток Г**Вихідне тестування з німецької мови****для 10 класу****Тема: «Umwelt»****Teil 1: Wähle die richtige Antwort (10 Aufgaben, je 1 Punkt = 10 Punkte)**

1. Was bedeutet «nachhaltig»?

- a) Schnell und billig
- b) Ohne Rücksicht auf die Natur
- c) Umweltschonend und zukunftsorientiert
- d) Nur für die Wirtschaft gut

2. Was ist ein Beispiel für nachhaltiges Verhalten?

- a) Täglich Fast Food essen
- b) Einwegflaschen kaufen
- c) Stofftasche beim Einkaufen benutzen
- d) Jeden Tag duschen

3. Welche Energiequelle ist nicht erneuerbar?

- a) Wind
- b) Sonne
- c) Erdöl
- d) Wasser

4. Was kann man recyceln?

- a) Altpapier
- b) Bananenschalen
- c) Joghurt
- d) Strom

5. Was verursacht CO₂-Emissionen?

- a) Fahrradfahren
- b) Autofahren mit Benzin
- c) Laufen
- d) Mülltrennung

6. Wie kann man im Alltag Energie sparen?

- a) Licht ausschalten
- b) Heizung immer aufdrehen
- c) Fenster offen lassen
- d) Fernseher die ganze Nacht laufen lassen

7. Was bedeutet «Fair Trade»?

- a) Billige Produkte
- b) Regionale Produkte
- c) Gerechter Handel mit Produzenten
- d) Luxusmarken

8. Welcher Satz ist korrekt?

- a) Ich bin nachhaltig, weil ich viel Plastik kaufe.
- b) Ich esse Fleisch jeden Tag – das ist gut für die Umwelt.
- c) Ich spare Strom, indem ich Geräte ausschalte.
- d) Ich schmeiße Batterien in den Wald.

9. Was ist ein Ziel der Nachhaltigkeit?

- a) Mehr Plastik produzieren
- b) Ressourcen schützen
- c) Autos billiger machen
- d) Mehr Fast Fashion kaufen

10. Welche Aussage ist falsch?

- a) Recycling hilft der Umwelt.
- b) Plastiktüten sind nachhaltig.
- c) Regionale Produkte sind oft umweltfreundlich.
- d) Weniger Konsum ist nachhaltiger.

Teil 2: Richtig oder falsch? (5 Aussagen, je 1 Punkt = 5 Punkte)

Schreibe R (richtig) oder F (falsch):

11. Nachhaltigkeit bedeutet, nur teure Produkte zu kaufen. ____

12. Bioprodukte sind oft besser für die Umwelt. ____

13. Kleidung aus zweiter Hand ist nicht nachhaltig. ____

14. Es ist nachhaltig, wenn man Dinge repariert statt neu kauft. ____

15. Viele Elektrogeräte verbrauchen Strom im Stand-by-Modus. ____

Teil 3: Ordne zu (5 Aufgaben, je 2 Punkte = 10 Punkte)

Ordne die Begriffe (A–E) den Erklärungen (1–5) zu.

Begriffe:

- A) Recycling
- B) Bio-Produkte
- C) CO₂
- D) Solarenergie
- E) Konsum

Erklärungen:

16. Energie, die durch die Sonne erzeugt wird → ____

17. Produkte ohne Chemikalien und Pestizide → ____

18. Wiederverwendung von Materialien → ____

19. Gas, das beim Autofahren entsteht → ____

20. Kaufen und Verbrauch von Waren → ____

Teil 4: Ergänze die Sätze (5 Aufgaben, je 2 Punkte = 10 Punkte)

Ergänze die fehlenden Wörter:

21. Ich benutze eine _____, statt Plastiktüten.

22. Wir trennen unseren _____, um die Umwelt zu schützen.

23. Viele Menschen kaufen _____, weil sie billig sind, aber nicht nachhaltig.

24. Ich spare Wasser, indem ich _____ statt bade.

25. Beim Einkaufen achte ich auf das _____-Label.